

Líban: balanç obert

PERE VILANOVA *

Aquesta reflexió veu la llum quan es compleix el primer aniversari de la massacre de Sabra i Xatila, però no és en cap cas —ara, setembre de 1983— una reflexió relativa a esdeveniments d'un passat més o menys llunyà. Allò que passa en aquest final d'estiu i tardor de 1983 al Líban, és la continuació d'un joc interminable, d'una d'aquestes crisis que es compten per dècades i no per anys o per mesos. Allò que està passant ara al Líban és només la darrera de les etapes, fins avui, d'un procés obert en el mateix moment de la creació de l'Estat libanès al 1943. La guerra del 82, és a dir, la invasió israeliana de Líban, ha de ser considerada no com un fet aïllat sinó com un dels punts àlgids de l'esmentat procés.

* * *

El 6 de juny del 1982, doncs, Israel invadia el Líban. La conducció posterior de la guerra y els seus efectes immediats són cosa prou coneguda. Potser aquesta és una bona ocasió de recordar, al cap d'un any, les raons esgrimides el seu dia per aquella operació i els resultats obtinguts. Tot això per tal d'entendre una mica més què està passant ara mateix a l'Orient Mitjà.

Sharon i Begin van llençar la guerra contra el Líban amb l'objectiu formal de destruir l'OAP militarment, desmantelant la seva infraestructura libanesa, i de retruc, destruir la seva influència política. El primer objectiu era important perquè el Líban era la darrera base militar que li queda a la OAP. Efectivament, desde 1965, data de la seva creació, la OAP ha anat perdent, succesivament, la possibilitat d'operar des de Egipte —després de la guerra de juny de 1967 les operacions des d'aquest país van pràcticament cessar—, des de Jordània, sobre tot després del «setembre negre» de 1970, i desde Síria, país des de el qual la OAP no llença operacions militars contra Israel

(*) Professor de Dret Polític, Universitat de Barcelona.

al menys des de 1973, arran la guerra de Yom Kippur. És interessant el cas de Síria, que sempre s'ha presentat com l'aliat més incondicional dels palestins, sinó l'únic. La crisi en el sí de la OAP, amb el moviment escissionista del coronel Abu Mussa, que va esclatar aquesta darrera primavera, ha il·luminat aquesta posició de Síria en relació a la OAP.

Perduts tots aquests països com a reraguarda operativa militar, a la OAP només li va quedar als darrers deu anys el Líban. I encara, perquè és cert que la OAP llençava petites operacions contra el nord de Galilea, sempre acompanyades de fortes represàlies d'Israel contra els camps de refugiats al Líban, almenys fins al 78. Però aquell any Israel va dur a terme la primera invasió del Líban, fins al riu Litani, durant tres mesos. El resultat final va ser la creació de la franja sud libanesa controlada pel major Haddad, oficial cristià totalment en mans d'Israel, i la instal·lació de les forces de les Nacions Unides conegudes com a FINUL, a la altura de Naqura. La FINUL, que no va poder impedir la agressió israeliana de l'any passat, sí que va contribuir en canvi a impermeabilitzar la divisòria entre la OAP i Israel. El fet és que a partir de 1978 les operacions de la OAP van anar minvant, i a partir de juliol de 1981 van desaparèixer. Van calguer els seriosos incidents a Cisjordània provocats per Israel, al abril del 82, perquè la OAP llancés un tímid bombardeig sobre alguns kibutzs del nord de Galilea, amb els automàtics atacs aeris d'Israel contra els camps de refugiats.

La continuació és prou coneguda, amb l'atemptat contra l'ambaixador d'Israel a Londres el 4 de juny, com a pretexte per iniciar una guerra d'incalculables conseqüències.

Pel que fa a la destrucció de la infraestructura militar de la OAP, Israel la va més o menys assolir a finals d'agost, quan Arafat i els seus surten de Beirut, però la afirmació només es vàlida per Beirut i la meitat sud del Líban. Al damunt de la carretera Beirut-Damasc i fins al nord del país, quedaven entre dotze i quinze mil palestins armats, que hores d'ara poden ser uns vint mil, ja que molts dels que van deixar Beirut han tornat a Líban.

El segon objectiu, que era la destrucció de la influència política de la OAP, sobre tot als territoris ocupats de Cisjordània i Gaza, va tenir menys èxit. La hipòtesi de Sharon, l'home que havia creat la política del govern envers aquells territoris desde que el Likud arribà al poder al 1977, era la següent: una desfeta espectacular de Arafat a Líban desanimaria als líders palestins de Cisjordània i Gaza, que quedarien desacreditats, i la població giraria els ulls cap a posicions més «realistes» pel que fa a la ocupació israeliana. Aparentment el missatge no va ser ben transmés, perquè la població palestina dels territoris ocupats van seguir amb angoixa però amb orgull la guerra de Beirut. Potser els efectes polítics més positius de la victòria/derrota d'Arafat a Beirut van ser els de la seva projecció a Cisjordània i Gaza. De tal manera que Begin va decidir de continuar amb la política de colo-

nització per la força, sense esperar ja una mínima comprensió per part d'una població local que no té cap raó per a ser comprensiva. Un dels envits fonamentals del futur segueix essent, un any després, el cas de Gaza i Cisjordània, i, desde una perspectiva una mica diferent, del Golan, zona a la que Síria no ha renunciat.

Queda, en la memòria d'aquest any transcorregut, un fet que ha tardat en sortir a la llum i que ben mirat pot ser un motiu de satisfacció per a Sharon i Begin: la crisi interna de la OAP. És una realitat que la OAP té pendent una tasca delicada però ineludible: una reflexió autocrítica de la seva actuació al llarg de quasi vint anys d'existència, centrada principalment, però no exclusivament, en l'anàlisi de la seva acció militar. Hi ha un fracàs de la via militar contra Israel que no es dedueix només del fet de que el món àrab ha perdut les guerres del 56, del 67 i del 73 (i qui diu món àrab, diu palestins), sinó de que la política d'atacs guerrillers, accions terroristes dintre i fora d'Israel, de segestrament d'avions —als anys 70-74—, tot això ha produït efectes francament negligibles a Israel. L'únic efecte secundari important va ser el de mantenir viva la coesió de la societat civil israeliana i la pervivència d'una certa retòrica oficial a Israel de que la nació estava amenaçada de extinció. Sí, és cert que l'OAP, desde finals dels seixanta, preconitza una solució estratègica que té com a objectiu final la creació d'un estat democràtic, laic i multiconfesional. Però entre l'objectiu final, estratègic, i la acció diària, no hi ha hagut mai el més mínim lligam orgànic, ni tàctic, ni res de res. Una escassíssima política dirigida a sensibilitzar sectors israelians progressistes acabà de cloure el cercle. Només a partir de 1974 comença Arafat a tantejar el terreny diplomàtic com a via que aportí nous resultats polítics, i malgrat els espectaculars èxits personals que obté —amb un creixent aïllament internacional d'Israel—, Arafat no pot evitar un procés d'isolament, àdhuc de atacs contra la seva persona desde les seves pròpies files. Només a partir de la guerra del 82 Arafat modifica radicalment els anteriors errors, perquè mai la societat israeliana ha estat tan dividida i mai una part de la mateixa s'ha mostrat tan sensible als arguments dels palestins. Resultat final, la crisi de l'OAP al nord del Líban, on el que li quedava d'infraestructura independent ha quedat fragmentada. La carta que li queda a Arafat és ara la de la seva influència en els territoris ocupats, a més d'un cert pes a nivell internacional, i del fet de que apareix davant els palestins com l'home que ha volgut mantenir la independència davant les pretensions de Síria de controlar l'OAP. No és poc, però la partida serà delicada.

Queda el Líban, on no es pot dir que la actual crisi tingui com a responsable o com a element central a la OAP. Una de les hipòtesis complementàries de Begin i Sharon era la de que la intervenció d'Israel de l'estiu del 82 tancaria el cicle obert amb la guerra civil libanesa del 75/76, amb la restauració de la autoritat de l'Estat, la creació d'un govern fort i amic d'Israel i la total marginació de Síria de l'escena regional. És cert que en els plans d'Israel, Síria té el paper de

controlar el nord del país, però la ambició d'Israel no és altra que la partició del Líban; per tant, aquesta presència Síria, consensuada a mitjes vulguis que no amb els propis siris, queda molt clarament establerta. El fet, en canvi, és que de la guerra només en surt un govern, el de Amin Gemayel, que d'una banda sembla gaudir d'un cert recolzament de tota la classe política, musulmans inclosos, però que és només el de Beirut, o millor dit, el dels barris cèntrics de Beirut.

Avui, entre altres coses, ha estat suficient que Israel es retirí uns vint kilòmetres al sud d'on era fins fa poc (desde gener del 83 s'havia establert a la perifèria sud de Beirut, i ara està al riu Awali, sobre Saida), perquè Líban torni a la seva realitat: la guerra civil. ¿En què consisteix aquesta guerra civil? Les seves arrels són molt anteriors a la guerra de l'any passat. D'una banda hi ha un rebrot de la rivalitat entre les falanges cristianes del Kataeb i les milícies druses de Walid Jumblat. Seria massa senzill reduir l'enfrontament a la dicotomia dreta/esquerra, encara que els Kataeb siguin d'extrema dreta i els drusos més aviat d'esquerra. Aquest enfrontament és bàsicament una guerra de posicions per conquerir espai físic: el terreny deixat per Israel en la seva retirada.

Es un territori «disponible» i estratègic, i en tot cas s'ha vist la dificultat de que l'ocupi l'Exèrcit libanés, portador teòric del mandat del govern. Govern encerclat doncs al centre de Beirut, mentre segueix la lluita entre faccions tradicionalment rivals. La especificitat d'aquest nou episodi de la guerra civil libanesa és doble: d'una part, sembla que s'està arribant al punt de no retorn, això és, a la constatació de la unitat libanesa no podrà ja ser reconstruïda, al menys sobre llurs bases tradicionals, les del Pacte Nacional de 1943, i si no es busca aviat una alternativa, l'única que s'acabarà imposant per inèrcia és la partició del país en dos parts; d'altra banda, l'altre element específic és la internacionalització del conflicte. Directament, Israel segueix recolzant als falangistes cristians, més que no pas al govern de Gemayel, perquè les reticències d'aquest a acceptar incondicionalment totes les exigències d'Israel han creat una tensió evident. Directament, Síria recolza als drusos i a la milícia xiita Amal, i es parla de que la OAP s'està desplaçant cap al sud, a la zona de litigi, per recolzar Jumblatt, però no és una intervenció determinant ni decisiva.

El quadre es complica amb la precària situació en que es troba la força multinacional dels EUA, França, Itàlia i Gran Bretanya. La situació és extraordinàriament complexa per el peculiar estatut d'aquestes forces en la seva intervenció, per la opció preservada fins ara de no passar d'una actitud merament defensiva, i per el tipus d'interessos que els quatre països tenen a Líban, que són notòriament diversos.

S'està doncs en una situació notòriament més complicada que ara fa un any, en el sentit de que els objectius centrals d'Israel en la seva guerra del 82 han estat desbaratats, amb l'excepció de la destrucció de la infraestructura tradicional de la OAP, cosa que avui apareix,

en el contexte del nou conflicte, com un element important però no central, tot i que això no amaga que el problema central, de fons, del conflicte regional és precisament el futur dels palestins com a poble.

S'està produint una internacionalització del conflicte que no deixa veure avui elements que facin previsible la solució a curt terme, mentre que tota escalada apareix com a clarament perillosa.

I, sobretot, estem en una etapa de profunda mutació d'una certa forma de vida política en la societat israeliana. Despres de Sabra i Xatila, ho van dir ells mateixos, ja res no serà com abans.

El darrer episodi, així, és la davallada de Beguin, amb la lamentable dimissió feta d'una forta decepció personal. Sigui quina sigui la sortida institucional, Israel sembla entrar en un moment de transició, perquè àdhuc en el cas de que el Likud, sotà Shamir, pugui instal·lar-se en el govern per a durar, és impensable que el nou cap de govern es proposi governar sobre el simple continuisme.

Tots els actors estan, doncs, a punt pel proper acte de la tragèdia